

D R A G O P I L S E L

**Argentinski
roman**

■ Laguna ■

Copyright © 2026, Drago Pilsel
Copyright © ovog izdanja 2026, LAGUNA

Nisu svi isti.

Slavko Goldstein

Predgovor

U godinama svoga sazrijevanja on se službeno zvao Carlos Zvonimir Pilsel. Po argentinskim zakonima svaki građanin treba imati argentinsko ime. U Hrvatskoj je postao znan kao novinar Drago Pilsel. Jednog dana u studenom 2013, kada su vojničkim maršem i tobožnjom komemoracijom ratnih žrtava predstavnici nacionalne većine zastrašivali pripadnike srpske manjine u jednome hrvatskom gradu, postao je Jovo Pilsel.

Rekao je da bi svaki čovjek u dane takvih marševa trebao nositi samo takvo ime. U tih nekoliko imena opisan je preobražaj dječaka rođenog u obitelji hrvatskih emigranata, koji je odrastao i formirao se podno svećanih barjaka Nezavisne Države Hrvatske i u sjeni njezina neumrlog poglavnika, doktora Ante Pavelića.

Nije od Savla postao Pavle, niti je od hrvatskoga fašista tek tako nastao hrvatski antifašist, nego je od dječaka kojemu je život bio jednostavan, jer su u životu postojali samo pravedni Hrvati i krivi Srbi i Židovi, odrastao u čovjeka kojemu je život kompliciran, složen i zamršen, kao što složen

i zamršen ima biti život onoga tko živi puninom vlastite ljudske i nacionalne odgovornosti.

Od crkvenjaka, Drago Pilsel postao je kršćanin, od vjernika koji sebe štiti autoritetom Knjige, postao je onaj koji drugoga štiti autoritetom svoje vjere. Ovo je knjiga o tom preobražaju, o jednoj hrvatskoj mladosti u Argentini, o potrebi da se bude Jovan u vrijeme kad progone Jovane.

Miljenko Jergović

Uvod

„Drago, dokad ćeš radnim danom glumiti argentinskog borca protiv diktature i biti aktivist za ljudska prava, a vikendom se ponašati kao hrvatski fašist?“ Na to pitanje – koje mi je tada mogao postaviti samo argentinski svećenik iz župe u predgrađu Buenos Ajresa (inače, drug i kolega isusovac pape Franje), nedaleko od mojega tadašnjeg obiteljskog doma i u blizini predsjedničke palače, ali ne i hrvatski katolički (franjevački) misionar (što će čitateljima postati jasno kasnije) – dakako, sa šesnaest godina, 1978, nedugo nakon argentinskog osvajanja Svjetskoga nogometnog prvenstva, nisam umio odmah odgovoriti. Danas znam da je ono bitno odredilo moj život i dovelo me do toga da odlučim darovati si ovu isповijest.

U njoj će moji djedovi – jedan gestapovac, drugi ustaša – ustupiti prostor tati, Pavelićevu slučajnom tjelohranitelju koji je, kao mirni Paragvajac, što je postao nakon što nas je napustio 1972, na sve to gledao kao da se dogodilo nekoj drugoj osobi, i mami, zagrebačkoj djevojci koju su protiv njene volje 1955. iščupali iz Jugoslavije da svakog 10. aprila u Buenos Ajresu sluša Poglavnikove idiotarije.

Oni su pak stvorili mene. Dovršavajući skicu za ovu knjigu u ljeto godine Gospodnje 2013. u Beogradu, stajao sam ispred Titova groba, kamo me je dovela potreba da kritički pristupim činjenicama i mitovima, te shvatio, kao da se budim nakon dugoga sna bivajući negdje između jave i stvarnosti, s 35 godina zakašnjenja, da mi je trebala biti pružena prilika da kroz vrijeme putujem s lakšom prtljagom od one kojom su me bili natovarili djedovi i roditelji te primorali da koračam pod silnim teretom strahovitih povijesnih zabluda.

Vrijedi li mi sada ta spoznaja? Vrijedi ukoliko ću od sada ići drugačiji. I ukoliko će i vama moj prvi roman – u kojem sam opisao tu prtljagu, njen sadržaj i težinu, ali i paradoksalan strah da je ne izgubim i onda kad sam osjećao zadovoljstvo riješivši je se – pomoći u samooslobođanju. Dovršavam svoje samooslobođenje. Ne bih mogao da vi niste tu negdje.

U rukama imate moj autobiografski roman koji vam predajem u nadi da ćete me ili upoznati i razumjeti ili pak, što bi bilo važnije, da ćete prepoznati prilike u kojima ste možda i vi odrasli, čak i ako nisu bile tako burne (ili nemirne) kao moje, eda biste prihvatili, barem toliko odlučno koliko i autor, zadaće koje stoje pred ljudima balkanskoga prostora: da se naposljetku smire i integriraju u obitelji europskih naroda.

Tada, te ključne 1978. godine, iznad mojega kreveta u spavaćoj sobi još je visjela fotografija diktatora Ante Pavelića, čelnika tzv. Nezavisne države Hrvatske, najvećeg zločinca u povijesti mojega naroda. Njegova fotografija u građanskom odjelu – snimljena u vrijeme njegova prijateljevanja s Pilselovima i navraćanja u našu obiteljsku kuću – resila je mnoge domove hrvatskih poslijeratnih iseljenika u Argentini. Živjeli su u iluziji, ili u strašnoj zabludi, da je taj čovjek predstavljao našu domovinu ili državu, u zabludi koja još postoji u mojoj rodnoj zemlji i koju hrane mnogi od mojih

nekadašnjih prijatelja u Argentini. Oni još uvijek slave ili obilježavaju 10. april 1941, dan kada su Hrvati, uz blagoslov fašista, nacista i prvaka Katoličke crkve u dotadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji, sa zagrebačkim nadbiskupom Alojzijem Stepincem na čelu, proglasili svoju državnu tvorevinu.

A kažem „iluzija“ i „zabluda“ jer sam – za razliku od mnogih koji su mi bili okrenuli leđa i odrekli se naših dobrih mladenačkih dana te zahvaljujući dobrim prijateljima i važnim suputnicima, ali ponajprije nemalom naporu o kojem želim svjedočiti ovom knjigom – odabrao istinu koja me oslobodila: NDH je bila zločinačka od samih temelja do zadnjeg dana postojanja, u emigraciji smo nastavili činiti štetu onima kojima su naši djedovi i očevi bili oduzeli svaku sreću, a kadikad, nažalost, i živote, te je pred nama još uvijek prevažan zadatak: ukoliko želimo biti iole civilizirana zemlja, oživotvoriti nam je odredbe hrvatskog ustava.

Svojim neprežaljenim nekadašnjim prijateljima, svima onima koji su se teško nosili s činjenicom da je moj mlađi brat Branko Pilsel poginuo (nestao) u obrani Republike Hrvatske i svih njenih ljudi te da se to isto moglo dogoditi i meni – ali ne i njima, sigurnima u onim situacijama zbog kojih nam je dragi Boris Maruna kazao da mu (ponekad) Hrvati idu na jetra – svima onima kojima sam bio poslan i dužan služiti kao bogoslov, ljudsko-pravaški aktivist, teolog ili novinar, vama koji tek čujete za mene i onima koji će tek čuti – svima želim kazati da su promjene o kojima će ovdje biti riječi moguće, da su događaji koji su do njih doveli istiniti, da ništa nije izmišljeno ili preuveličano, da sam o svemu više puta bistre i hladne glave promislio, da je taj proces trajao jako dugo te da znam da će sve skupa imati smisla samo ukoliko budem iskren do boli. Moj je cilj probuditi srce, moje i vaše, a ne povećati ego, ni vlastiti ni ičiji.

PRVI DIO

Ne mogu pobjeći od činjenice da je zaljubljeni mladić, pun očekivanja i dobrih nakana u svijetu potrebitih i siromašnih, mladić koji je nekad bio u mojoj koži, taj isti mladić koji, izranjajući iz močvare autodestruktivnih osjećaja i načina života, u ovo gluho doba noći vjeruje da ovo ne piše samo za sebe.

(Refleksija uz roman *Bijeli zamak* Orhana Pamuka)

1

Povijest je urlala u mojim ušima. Bio sam nemiran, nesiguran, nespokojan, uplašen da ću uprskati dobru priliku: moj prvi roman. Ali sam, s vremena na vrijeme, slutio da će se nešto dogoditi, da će me nešto pokrenuti, kao toliko puta tijekom mogega života. Nenadano.

I stigao je taj čas: čuo sam prasak. Ne mogu ga sasvim točno opisati, samo znam da sam se, zaokupljen mislima i dojmovima, vraćao s Titova groba, da sam ušao u svoju hotelsku sobu, legao na krevet, umoran od puta... od svega, da sam zamalo zaspao i – da sam čuo prasak.

Mama je držala revolver kalibra .38 objema rukama. Metak je prošao, tako danas vidim, nekoliko centimetara iznad glave mogega brata Branka, koji je tada imao četiri godine, i zabio se u zid tik iznad njegova kreveta. To je bila sedamdeset i druga. Tata je odlazio. Imao sam nepunih deset godina i nitko mi tada nije rekao da će tata nestati niti objasnio zašto. Svašta sam čuo. Ukratko: da nas je napustio. Razloge ću (do toga ćemo još stići) početi odgonetati tek koncem 1997, dakle četvrt stoljeća kasnije, kada sam se opet, ili naposljetku, susreo s ocem.

Svih tih dvadeset pet godina živio sam, trebam to reći, u grču. Presječen, paraliziran. Kao tada kada je mama, nehotice, zamalo ubila mog brata.

Postoje slike koje ostaju savršeno urezane i svježje. Poput kostura devedesetdvogodišnje Srpkinje Save Lavrnić, najstarije žrtve post „olujnih“ događanja, mučki ubijene 11. avgusta 1995. u svom selu Komić kod Udbine – ubili su je pripadnici Hrvatske vojske. Kostur sam našao u februaru 1996. (Toliko o tadašnjoj propagandi hrvatske Vlade i Hrvatske televizije o tome da je Hrvatska opet „cijela“ i opet „lijepa“.) Takva mi je ostala i mamina slika dok je pucala preko Brankove glave.

Brat se znao igrati s tim revolverom, pa je tata, pošto bi ga očistio, skidao bubanj. U kući je vladala nervoza. Moja sestra Jadranka i ja pisali smo zadaće na školskoj klupi koju je za nas napravio mamin otac, djed Erih. Klupa je stajala ispod prozora iza naših leđa. Desno od mene nalazio se dvokatni krevet. Gore sam spavao ja, a sestra dolje. Lijevo od naše klupe, paralelno uz naš, nalazio se Brankov krevet. Mama je sređivala sobu, pa je iznova vidim kako sprema moj krevet. Ne primjećuje da je moj brat iza nje s revolverom. Očevom nepažnjom revolver je ovog puta bio s bubnjem. I s metcima.

Moj brat je imao jake ručice, ali nije mogao stisnuti okidač – kad je revolver pun, on se teže stišće. Revolverom uperenim u mamu, njoj iza leđa, molio ju je da mu pomogne jer revolver neće opaliti. Mama mu je dobacila da ne gnjavi, ali je brat navaljivao. On je jako volio taj revolver. Mama se refleksno okrenula i, ne shvativši što radi, uzela u ruke napunjen revolver rekavši: „Evo ovako.“ I opalila metak. Čuo se prasak.

Čujem taj prasak.

Mama je ušla u stanje šoka. Pala je natraške. Branko se smijao i bio jako uzbuđen. Vidio sam veliku rupu na zidu i čuo kako se tata munjevito penje stepenicama. Mi smo bili na prvom katu kuće. Uzeo je revolver iz mamine ruke. Mama je vrištala. Izbila je velika svađa. Čini mi se da je tata mami opalio šamar. Mama kaže da nije. Dalje se ne sjećam. Tata je, rekoh, nestao.